

5e JAARGANG
NUMMER 12
DECEMBER 1969

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

DAAD

EN

GEDACHTE

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outhoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

D E A C T I E B I J W E R K S P O O R
E N D E V A K B E W E G I N G

ZELFS de burgerlijke bladen zijn er achter gekomen, welk een diepe tegenstelling er bestaat tussen de - al dan niet-georganiseerde - arbeiders enerzijds en de vakbeweging anderzijds. Dat zij ook de oorzaken van die tegenstelling begrijpen zouden wij niet graag willen beweren. Integendeel, zij geven er bijna zonder uitzondering blijk van, die of in het geheel niet te zien, of volkomen op de verkeerde plaats te zoeken. Igor Cornelissen bijvoorbeeld 1) schrijft op 22 november in "Vrij Nederland", dat "de bestuurders sinds 1945 aan de onderhandelingstafel vastgekleefd raakten en er niet meer weg te slaan waren" en nu moeite hebben "bij het (heel voorzichtig) zoeken naar een andere opstelling". Zijn zienswijze is, dat "de erkende vakbeweging in Utrecht een mogelijkheid kreeg om zich te revancheren voor haar starre en formele houding tijdens de strokartonstaking in Groningen" en dat die kans "grandioos is mislukt". Ietwat beter brengt P.E. de Hen het er af in "De Groene Amsterdammer" van dezelfde datum, want hij constateert daar, dat de bonden de in de actie tot stand gekomen eenheid van de arbeiders "zorgvuldig kapot sloegen". Maar even verderop in zijn reportage noemt hij 't desbetreffende optreden van vakbondsbestuurder Jaap Meijnikman "d e fout van de stakingsweek". Hij geeft daarmee eigenlijk te kennen, dat de zaak "misgelopen" is door een "onzorgvuldig" optreden, waaruit dan blijkt, dat hij het woord "zorgvuldig" (in verband met het kapotslaan van de eenheid) geenszins in tegenstelling tot onzorgvuldig heeft gebruikt, maar meer in de zin van volledig. De zorgvuldigheid, die hij bij het kapotslaan constateert heeft niet op het sl aan betrekking, doch meer op het resultaat en hij zegt bepaald niet, dat de vakbeweging het ook zo bedoeld heeft. Dat zou trouwens ook weinig stroken met een op dezelfde pagina van "De Groene" voorkomend commentaartje van Wouter Gortzak, waarin gesteld wordt, dat de vakbonden de wilde staking bij Werkspoor "overnamen", dat wil zeggen: er de verantwoordelijkheid voor aanvaardden. Noch bij Gortzak, noch bij Hen, noch bij Cornelissen treft men het inzicht aan, dat de vakbonden de staking overnamen o m die kapot te slaan. Het ligt voor de hand om te verzuchten, dat men, wanneer het z o gesteld is met het "groene" hout, men zich gemakkelijk voor kan stellen hoe of het gesteld is met het dorre!

Niettemin: de berichtgeving in de burgerlijke pers omtrent datgene wat er zich bij Werkspoor heeft afgespeeld kan "heilig" genoemd worden vergeleken bij dat wat in de laatste tientallen jaren onder soortgelijke omstandigheden gebruikelijk

1) Zie ook het artikel "De stakingen in de strokarton-industrie en de illusies van Igor Cornelissen" in het vorige nummer van "Daad en Gedachte".

was. Toen placht zij strijk en zet de vakbeweging als de belangenvertegenwoordigster van "de werknemers" te karakteriseren, haar "licht" uitsluitend bij de vakbondsbestuurders op te steken en alles wat zij - klakkeloos - uit hun mond optekende bij haar lezers als "het standpunt der arbeiders" te presenteren. Daarin is nu wél verandering gekomen. De feiten dienen zich té nadrukkelijk aan, de frequentie waarin zij zich voordoen is dermate groot, dat de burgerlijke bladen ze eenvoudig niet langer negeren k u n n e n . De gebeurtenissen in de Groninger strokartonindustrie had als het ware hun blik ervoor gescherpt. Toen zij zich pal daarop bij Werkspoor herhaalden, moesten de kranten er wel over vallen of zij wilden of niet.

Vanzelfsprekend hebben zij zelfs de feiten - wat nog heel iets anders is dan een verklaring - niet allemaal even scherp gezien. Mogelijk heeft daarbij ook de afstand tot Utrecht een rol meegespeeld. Hoe het zij, in het "Nieuw Utrechts Dagblad" van maandag 17 november hebben wij een commentaartje aangetroffen, dat tot de meest realistische behoort, die er naar aanleiding van de gebeurtenissen bij Werkspoor zijn geschreven. Daarin wordt namelijk geconstateerd, dat de "tien punten" waarover de vakbondsleiders en de Raad van Bestuur van VMF/Stork-Werkspoor het eens geworden waren, voor de arbeiders maar weinig aanleiding tot geestdrift gaven. "De vakbondsleiders", aldus het "Nieuw Utrechts Dagblad", "noemen de tien punten een goede basis om samen te werken met de Raad van Bestuur. De tien punten garanderen echter zo'n samenwerking in 't geheel niet." Nu maakt het "Nieuw Utrechts Dagblad" in zoverre 'n denkfout, dat een goede samenwerking tussen de vakbeweging en het bedrijfsleven natuurlijk in het geheel niet afhangt van de (deugdelijke of ondeugdelijke) inhoud van een bepaalde overeenkomst. Die goede samenwerking bestaat los daarvan en spruit direct voort uit de plaats, die de vakbeweging inneemt in de huidige maatschappij als officieel orgaan van de burgerlijke samenleving, waarmee zij - naar de erkenning van haar eigen officiële vertegenwoordigers - volkomen is vergroeid. Wat het "Nieuw Utrechts Dagblad" echter zeggen wil, en aan de hand van een scherpe en nuchtere analyse der "tien punten" ook bewijst, is dit, dat de overeenkomst die men de Werkspoor-arbeiders triomfantelijk voorhield, niet meer was dan een dode mus. Dat is een heel wat zakelijker en heel wat betere kijk op het zogenaamde "vakbondssucces" dan die welke men bijvoorbeeld bij Cornelissen aantreft, die het "een akkoord met inhoud" noemde en schreef, dat "een bestuurder van de christelijke bond terecht zei, dat er resultaten bereikt waren als nooit tevoren bij VMF".

Nu is dat in zoverre waar, dat het akkoord o.a. inhoudt, dat de Werkspoor-directie bereid is gebleken de vakbonden in een paar rapporten te laten neuzen. Dat is inderdaad bij Werkspoor nog niet eerder vertoond. Maar het "Nieuw Utrechts Dagblad" merkt heel sarcastisch op, dat zoiets natuurlijk alleen maar héél wat is voor mensen, die op het gebied van inspraak niets gewend zijn, zoals het geval is met de vakbondsleiders. "Het verkrijgen van inlichtingen garandeert niet dat de vakbonden enige invloed uit zouden kunnen oefenen, laat staan inspraak." Met andere woorden: dit blad betoogt, dat de vakbonden genoeg hebben genomen met de schone schijn en vervolgens van de arbeiders verlangden, dat zij hetzelfde zouden doen. Het blad vindt het begrijpelijk, dat die Werkspoor-arbeiders dat niet gedaan hebben.

Of de vakbondsleiders zich inderdaad door de schone schijn hebben laten beetnemen is voor ons nog zeer de vraag. Wat alleen maar onomstotelijk vaststaat is, dat zij van de arbeiders verlangden, dat zij dat zouden doen. En dat is natuurlijk niet hetzelfde. Wie veronderstelt dat Zondervan c.s. zich door de Werkspoor-directie in de boot hebben laten nemen, schrijft hen een kinderlijke naiviteit toe, die wij hen niet graag zouden willen toeschrijven. Maar zijn wij dan, zal men mogelijk vragen, wél bereid om hen een zekere kwaadwilligheid toe te schrijven? Achten wij hen dan wel in staat de arbeiders te belazeren?

Wij antwoorden: dat zij de arbeiders belazerd hebben is 'n onomstotelijk feit.

Want men zou - heel misschien - aan hun onschuld nog kunnen geloven, ware het niet, dat zij, ook nadat het z.g. akkoord als een waardeloos vod ontmaskerd was gewoon voort zijn gegaan met hun pogingen om het door de arbeiders te doen accepteren. Zij hebben daartoe zelfs - een oude en bekende truc! - het Werkspoorpersoneel in groepen opgedeeld om in kleine bijeenkomsten al hun gewicht in de schaal te kunnen werpen, waartoe zij in een massa-vergadering niet in staat waren. Op een dergelijke methode is het woord "doortrapt" eerder van toepassing dan het woord "naief". En toch is die - overigens normale - houding van de vakbondsbestuurders, geen kwestie van "kwaadwilligheid". Wie het zo stelt geeft daarmee te kennen, dat de houding der bonden eigenlijk een andere zou moeten zijn. Dat nu betwisten wij. Niet uit kwaadwilligheid breken de vakorganisaties de strijd van de arbeiders kapot, maar omdat zulks nu eenmaal behoort bij de functie, die zij in de maatschappij vervullen.

Wie let op de gang van zaken bij Werkspoor - waarover aanstonds meer - die moet, dunkt ons, toch wel enig bezwaar maken tegen de titel waaronder Igor Cornelissen zijn beschouwingen heeft gepubliceerd. "De vakbonden opnieuw door de arbeiders overrompeld" heet zijn stuk. Wij zouden zo zeggen, dat daarmee de dingen precies op hun kop gesteld zijn. Niet de arbeiders hebben de bonden overrompeld, het zijn omgekeerd de bonden, die de arbeiders overrompeld hebben en wie zich met de gebeurtenissen bij Werkspoor bezig houdt zal ook een antwoord moeten geven op de vraag waarom, die in de burgerlijke pers niet slechts onbeantwoord bleef, doch daarin zelfs niet eens werd gesteld.

Het is niet onmogelijk, dat deze vraag - in gedachten dan - óók gesteld is door die Werkspoor-arbeider, die wij nog maar zeer onlangs in volle ernst hebben horen beweren, dat de vakbonden, ook in deze tijd nog, de natuurlijke verdedigers van de arbeidersbelangen zouden zijn en dat het alléén maar aan de "slechte" bestuurders lag, indien zij de arbeiders in de kou lieten staan. "De organisaties", zo betoogde hij, "dat zijn niet de bestuurders, dat zijn de arbeiders. Als de arbeiders er maar in slagen genoeg druk uit te oefenen, dan worden de organisaties wel gedwongen om achter hun acties te gaan staan." Het was vóór de staking bij Werkspoor, dat hij deze woorden sprak. Vrij kort er voor zelfs. Zou hij ze nu, na de ervaringen van die actie, nog herhalen en in die vorm? Of zou hij 't eens zijn met de bittere woorden, die het kaderlid Groeneveld in het Utrechtse Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen tot zijn bestuurders richtte: "Wie is eigenlijk die vakorganisatie, zijn wij dat, of zijn jullie dat?"

In het geval van Werkspoor hebben de bonden zich achter de actie van de arbeiders geschaard. Zij hebben dat zelfs gedaan, zonder dat er sprake was van de druk, die de zojuist geciteerde Werkspoor-arbeider daarvoor onontbeerlijk achtte. De vreugde bij de arbeiders was onmiskenbaar. Op het televisiescherm is iets van die vreugde overgekomen in ontelbare huiskamers. "Eindelijk, eindelijk", zo werd er geroepen, "staan ze achter ons!" Maar de vreugde is van bijzonder korte duur geweest. "Ik schaam me, dat ik lid ben!", riep een oude vakbondsman in dezelfde vergadering in K. en W. waarvan we al spraken. Zijn woorden laten er geen twijfel over bestaan hoe de situatie wérkelijk is geweest. Zou hij ze óók gesproken hebben indien de bonden écht achter de arbeiders hadden gestaan? Nee natuurlijk! Conclusie: de bonden hebben zich alleen maar formeel achter de arbeiders geschaard; niet feitelijk. Conclusie uit die conclusie: de bonden hebben zich alleen maar met de staking akkoord verklaard om de eigen actie der arbeiders de wind uit de zeilen te nemen en in staat te zijn haar te beëindigen.

Inderdaad! Wie of wat zijn eigenlijk de vakbonden? Zijn het de arbeiders, of zijn het de arbeiders niet? De gebeurtenissen bij Werkspoor laten er geen twijfel over bestaan, dat het in ieder geval de arbeiders niet zijn. Is er werkelijk reden tot vreugde als de bonden "eindelijk" eens de arbeiders willen "steunen"? Dat het antwoord op die vraag ontkennend moet luiden, dat is de les, die de actie bij Werkspoor geleerd heeft aan ieder, die tot dusver dat lesje nog niet dromen kon.

Afgezien van de principiële kritiek die wij op de strekking van de beschouwing in "De Groene" hebben, staan daar over de gebeurtenissen een aantal interessante opmerkingen in voor wat de feitelijkheden aangaat. In 't stuk van Igor Cornelissen trouwens eveneens.

Tijdens de actie, zo bericht "De Groene", bestond er onder de Werkspoor-arbeiders een eenheid, zoals men die zelden te zien krijgt. "De Groene" beweert zelfs, dat een dergelijke eenheid in een bedrijf van deze omvang (2200 man) er nog nooit eerder is geweest. Of dat nu wel waar is, betwijfelen we. Waarmee men hier te maken had was een eenheid, zoals die in iedere "wilde" actie groeit. De man van "De Groene" heeft er - dat is wel duidelijk - voor het eerst iets van geproefd en is er van onder de indruk gekomen. Waar wij de nadruk op willen leggen is, dat die eenheid in en door de strijd tot stand gekomen is, dat niet de eenheid tot de strijd geleid heeft, maar omgekeerd de strijd tot de eenheid.

Het tweede waarop gewezen moet worden is, dat de staking bij Werkspoor in feite een bedrijfsbezetting is geweest. Dáárvoor heeft van allen die zich met de actie hebben bezig gehouden Cornelissen het meeste oog. "Die woensdag" (woensdag 12 november), schrijft hij, "was het bedrijf in handen van de werknemers; onderaannemers werden van het terrein verwijderd, er werden alleen nog vrachtwagens van particuliere ondernemingen gelost (niet de vrachtwagens van Werkspoor zelf - red. D. & G.), de telefoniste werd geïnstrueerd geen zakelijke berichten meer door te geven..., de televisie, waaraan door de directie de toegang tot het terrein was ontzegd, wordt door de arbeiders binnengelaten, de directie heeft niets meer te zeggen." Zijn berichtgeving is juist, maar zij kan nog wat worden aangevuld. Toen 't om de toelating van de televisie ging en de directeur zich weigerachtig toonde, toen werd door enkele in de nabijheid van hem en televisiereporter Koos Postema staande Werkspoor-arbeiders tegen de directeur gezegd: "Als hij er niet in mag dan gaat u er zelf uit!" Dát is tekenend voor de machtsverhoudingen op dat ogenblik.

De actie bij Werkspoor - we spreken over de oorspronkelijke, spontaan uitgebroken actie der arbeiders - werd geleid door de ondernemingsraad, niet door een door de arbeiders gekozen stakingscomité. Dat verschijnsel druist in tegen wat men "de regel" zou kunnen noemen, tegen de bij een "wilde" actie gebruikelijke gang van zaken. De oorzaken daarvan zijn wellicht dáár te vinden waar "De Groene" ze aanwijst: ondernemingsraadsecretaris Nol de Jong was er tevoren van op de hoogte, dat de bonden (althans de ANMB van het NVV) de actie zouden "steunen". "Normaal" toch is het, dat een ondernemingsraad, waarin meestal een aantal verknochte leden van de vakbeweging zitten, dat wil zeggen leden, die aan het vakbewegingsprookje even hardnekkig geloven als er (vroeger) aan Sinterklaas of aan de ooievaar geloofd werd, zo niet helemaal dan toch bijna net zo huiverig voor "actie" is als de vakbeweging zelf. Bijna, omdat de ondernemingsraden in zoverre van de vakbonden verschillen, dat ze veel dichter bij de arbeiders staan. Toen de vakbeweging zich achter de actie had geschaard ontstond er een situatie, die men met het woord "dubbelheerschappij" zou kunnen aanduiden. Districtsbestuurder Jaap Meijnikman en districtsbestuurder E.H. Boode van de katholieke bond St. Eloy kwamen wel het Werkspoor-bedrijf binnen als stakingsleiders, maar de feitelijke zeggenschap berustte nog bij de ondernemingsraad en pas langzaam, geleidelijk aan, deed zich een verschuiving voor. Dat die nog betrekkelijk snel ging is waarschijnlijk juist aan het feit toe te schrijven, dat in die ondernemingsraad de vakbondsmythe nog sterk leefde en de weerstand tegen een feitelijke "machtsoverdracht" aan de vakbeweging nog betrekkelijk gering was. Bij een stakingscomité zou de heer Meijnikman op méér weerstand zijn gestuit dan bij Nol de Jong.

Dat de Werkspoor-actie door de ondernemingsraad geleid werd bracht ook in ander opzicht nog merkwaardige facetten mee. Nol de Jong bijvoorbeeld (we danken de informatie aan een bevriend ooggetuige en het is zeer de vraag of Nol de Jong het zichzelf bewust is geweest) scheen het ene ogenblik veel dichter bij zijn me-

de-Werkspoorkameraden te staan dan bij het officiële vakbondsstandpunt, het andere ogenblik weer dichterbij het vakbondsstandpunt dan bij dat van zijn kameraden. En dat óók al in de eerste fase van de actie. Dat echter in ieder geval Nol de Jong op het moment, dat hem door Meijnikman werd meegedeeld, wat de bonden zouden doen, zich héél wat anders voorstelde dan wat er uit de bus gekomen is, dat is zeker. Nol de Jong zélf is het, die gezegd heeft: "Een machtige actie is ontaard in een puinhoop". Een ánder lid van de ondernemingsraad, Jan van Montfoort, verklaart (alweer in de vergadering in K en W): "Ik ben zoëven (het is donderdag 13 november - red. D. en G.) naar huis gegaan met een vieze smaak in mijn mond. Een fatsoenlijke actie is afgesloten op een onfatsoenlijke manier. We zijn gebruikt om een doel te bereiken, dat geen betrekking heeft op ónze belangen..."

De bewuste vergadering in K. & W. (van de bonden met hun kaderleden) was 'n dramatische. Dat wordt uit de krantenverslagen wel erg duidelijk. Het "Nieuw Utrechts Dagblad" vertelt van een aanwezige vakbondsgetrouwe, die aanstalten maakte zijn bondsboekje te verscheuren, maar daarvan nog net weerhouden werd door een collega. Het blad vervolgt:

"Dan komt H. Boode, vice-voorzitter van St. Eloy in actie. Overmand door emoties en met een telkens hoorbaar brok in de keel roept hij op tot eendracht en verstandigheid...De zaal is bezig van mening te veranderen. Er wordt krachtig geklapt voor Boode... Als ook nog CNV-bestuurder C.J. Nieuwland zijn niet geringe spreekqualiteiten in de strijd heeft geworpen, is de zaal rijp om ontwapend te worden door de leider zelf: Jaap Meijnikman..."

Waarmee we hier te maken hebben is inderdaad een exacte beschrijving van het bij de vakbonden gebruikelijke procédé. Nadat de adjudanten Boode en Nieuwland de vesting stormrijp hebben gebeukt komt generaal Meijnikman om hem in te nemen. Maar dat "innemen" was hij van het begin af aan al van plan. De bonden wilden (dat is komen vast te staan) op 't moment dat Meijnikman aan Nol de Jong zijn "steun" toezegde, een soort van protestactie van 24 uur. Dat plan leed al aanstonds schipbreuk op de onverzettelijke strijdwil van de Werkspoorarbeiders. Het liep anders dan de vakbondsstrategen het zich hadden voorgesteld. Dus moest zwaarder geschut aanrukken en een andere, voorzichtiger, strategie worden toegepast. Ook die lijdt in eerste instantie schipbreuk. Als Meijnikman, met het "akkoord" in de zak uit Amsterdam terugkeert in het Utrechtse Werkspoorbedrijf en de bijna 2000 aanwezige stakers vraagt om het werk te hervatten, staan de arbeiders als een eenheid tegenover hem. De zaal laat een donderend "Nee!" horen.

Ziedaar een voorbeeld van de eenheid, waarvan "De Groene" spreekt. Waarom, zal men zich afvragen, deed Boode van St. Eloy diezelfde avond in K. en W. toch zo'n hartstochtelijk beroep op de eendracht? Die was er toch al? Die hoefde men toch bepaald niet meer tot stand te brengen? Het lijkt alsof Boode iets volkomen overbodigs deed. Maar zo was het niet. De eendracht waarom hij vroeg was niet - de reeds aanwezige - eendracht van de arbeiders, nee, hij verlangde de eendracht van de arbeiders-kaderleden met de bestuurders. Hij had het niet over de eenheid van de arbeiders, hij had het over de eenheid van de vakbeweging. Hij verlangde dat de arbeiders-kaderleden de eenheid met hun stakende makkers zouden verbreken terwille van de eendracht in de vakbeweging. Wat de heer Boode met het hartstochtelijk beroep op de eenheid beoogde, dat was de arbeiderseenheid kapot te breken. Als men de krantenverslagen geloven wil, dan h u i l d e hij er ook nog bij. Krokodillentranen uiteraard!

=====

E E N T R A D I T I E V A N H E T N . V . V .

In 1906 begon het N.V.V. zijn werk met het afkeuren van een heiersstaking. De actie bij Werkspoor liet zien, dat het afkeuren van stakingen een traditie is geworden waarmee het N.V.V. niet kan en wil breken.

=====

E E N G E W A A R D E E R D L I D V A N D E

B U R G E R L I J K E M A A T S C H A P P I J

KORT NA DE tweede wereldoorlog ontmoette B. zijn oude kameraad W., waarmee hij in de jaren voor de oorlog in de R.S.A.P. had gezeten. Na een hartelijke begroeting werd er verder gepraat en al gauw viel de vraag of W. ook nog actief in "de arbeidersbeweging" was. Het antwoord luidde ontkennend. W. was van mening, dat de arbeiders te beroerd waren om in verzet te komen; zij waren de vijand van zichzelf, enz., enz. Toen W. eindelijk klaar was met zijn litanie over de laksheid en lamelendigheid van de arbeiders zei B. tegen hem: "Jij bent baas geworden." W. erkende dat, maar vroeg zich toch wel af hoe B. dat wist. "Nogal duidelijk", antwoordde B., "na al je opmerkingen over de lamelendigheid van de arbeiders was het me direct duidelijk, dat jij er niet meer bij hoorde."

Aan deze historische gebeurtenis moesten wij denken, toen we in "Het Vrije Volk" van zaterdag 25 oktober j.l. het interview lazen, dat een verslaggever van dat blad had met Ben Sijes aan wie door de Universiteit van Amsterdam een eredoctoraat is verleend. Voor de oorlog maakte Ben Sijes deel uit van de Groepen van Internationale Communisten en was een gewaardeerd medewerker van de bladen en geschriften, die de G.I.C. uitgaf. Ook in de bezettingsjaren was hij actief in de groep, die het blad "Spartacus" uitgaf. Na de oorlog werd Sijes echter medewerker van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en was het gedaan met zijn activiteiten voor "de beweging".

Natuurlijk, Ben Sijes praat nog wel graag over Pannekoek, Henriëtte Roland Holst en Gorter, zoals uit het interview blijkt. Volgens ons is dat echter niet zozeer omdat hij zich nog met hun opvattingen verbonden voelt, maar meer op de manier waarop men praat over een oude liefde waarvan men volkomen is vervreemd, doch waar men toch met heimwee aan terug denkt.

Dat hij de opvattingen van bijvoorbeeld Anton Pannekoek en H. Roland Holst niet meer deelt blijkt duidelijk uit zijn opmerkingen. Zij missen niet alleen de emotionaleiteit en begeestering van H. Roland Holst, maar ook het weloverwogene en het degelijke van Pannekoek, ja zijn met de opvattingen van deze beiden in strijd. Wie bijvoorbeeld het boek "Kapitaal en arbeid in Nederland" van H. Roland Holst openslaat, die leest op blz. 112 een uiteenzetting over de positie van het Nederlandse proletariaat in de 19e eeuw, een uiteenzetting, die er geen twijfel aan laat bestaan, dat het proletariaat in de eerste driekwart van de vorige eeuw in dusdanige ellendige omstandigheden verkeerde, dat er van een worsteling tussen kapitaal en arbeid geen sprake kon zijn. "Hun ellende", zo schrijft zij, "was die van stompzinnige schepselen, zwak in lichamelijke, fysieke, nog zwakker in geestelijke krachten, lijdend zonder uitzicht en van hun degradatie onbewust." Uit deze woorden blijkt duidelijk, dat een proletariaat, dat in zulke ellendige omstandigheden verkeert, niet tot verzet in staat is.

Doch er waren meer mensen, die dat wel begrepen en dat waren zelfs niet alleen "socialistische strijders". In VIVAT'S GEILLUSTREERDE ENCYCLOPEDIË (uitgave 1910) kan men onder 't woord socialisme o.a. lezen: "Inderdaad leert de geschiedenis van de hedendaagse arbeidersbeweging dat de uitersten van gebrek en ellende zelden of nooit gepaard gaan met enig daadwerkelijk verzet of zelfs met de bewustgeworden behoefte aan verbetering."

Dit is dan wel heel wat anders dan de uitspraak van Ben Sijes, dat de arbeiders alleen maar voor het naakte leven zelf zouden willen vechten. Natuurlijk, een dergelijke uitspraak ligt goed in het gehoor bij gedesillusioneerde idealisten, doch is ten enenmale in strijd met de werkelijkheid, die ons laat zien, dat juist in de hoogst ontwikkelde industriële staten de klassenstrijd altijd het hevigst was en is. Niet het proletariaat, dat leeft op een bestaansminimum is het

meest tot strijd bereid, doch integendeel dát proletariaat, dat reeds iets van de "welvaart" heeft geproefd. Daaruit valt ook te verklaren, dat de stakingsbewegingen in Franco-Spanje overwegend dáár zijn, waar sprake is van een industriële ontwikkeling en waar het levenspeil zoveel hoger is dan in de agrarische provincies. En in Italië ligt het net zo. In het zuiden van dat land mag dan wel eens een uitbarsting van wanhoop zijn, maar de grote stakingsbewegingen vinden plaats in het industriële noorden, waar het levenspeil zoveel hoger is.

Wat Ben Sijes nu nog niet ziet werd in 1871 reeds door de behoudende econoom Leroy Beaulieu begrepen. Die schreef in zijn "Question Ouvrière" reeds: "Men kan met zekerheid beweren dat onder de arbeiders die 't sterkste neigen tot het communisme, juist die zijn waarvan het lot het meest verzekerd is." Bekend zijn ook de woorden van De Toqueville, dat de Franse "derde stand" zijn ketenen nooit zozeer heeft verfoeid als toen zij het lichtst te dragen waren. Welnu, wat voor de Franse "derde stand" gold, dat geldt ook voor de "vierde stand", voor het proletariaat. De werkelijkheid heeft dat laten zien.

Maar onze eredoctor heeft nog meer gezegd, dat met de werkelijkheid in strijd is. Daar zijn bijvoorbeeld de volgende uitlatingen:

"Na de oorlog herstelde zich het kapitalisme. Er was wel wat strijd, maar van maatschappij-ontwrichtende, uitzichtloze stakingsbewegingen is geen sprake. Het kapitalisme krijgt nieuwe kracht."

En verder:

"Op het moment zie ik het niet. De arbeidersklasse speelt nauwelijks een rol. De inzet is gering. Actie wordt overgelaten aan de organisaties."

Hoezeer deze uitlatingen van Sijes in strijd zijn met de werkelijkheid wordt alleen al bewezen door het feit, dat er in de jaren na de tweede wereldoorlog een vloed van boeken en geschriften is verschenen over het verschijnsel van de wilde stakingen. Overheid, professoren, sociologen, ondernemers en vakbonden houden zich er mee bezig, maar Sijes heeft er blijkbaar nog nooit van gehoord. Terwijl iedereen weet, althans kan weten, dat de organisaties na de oorlog vrijwel geen staking meer hebben geproclameerd, doch integendeel juist hun activiteit hebben gericht op het om zeep brengen van de eigen acties der arbeiders, beweert hij, dat de arbeiders de acties overlaten aan de organisaties.

Mag de heer Sijes al met blindheid geslagen zijn, de heersende machten zijn dat niet. Niet voor niets kunnen we binnen niet al te lange tijd een wet verwachten, die beoogt het recht van staken alleen nog aan de erkende organisaties toe te kennen, waarbij dan uiteraard alle wilde stakingen buiten de wet gesteld zijn. Zou Ben Sijes nu menen, dat men met zo'n wet zou komen, wanneer er geen enkele aanleiding voor was. Wij vragen ons af waartoe zo'n wet zou dienen wanneer er van eigen acties geen sprake zou zijn en alle actie door de arbeiders aan de organisaties werd overgelaten. Wij hebben nooit anders geweten, dan dat wetten dienen om de maatschappelijke orde te beschermen. Volgens de opvattingen van Sijes echter maakt men nu ook al wetten, die zonder enige zin zijn en maken de heersende machten zich druk over dingen die niet bestaan.

"Altijd heb ik me geïnteresseerd voor bewegingen die de zelfwerkzaamheid van de mensen propageren", zegt Ben Sijes tegen de verslaggever van "Het Vrije Volk". Blijkbaar heeft hij meer interesse voor de zelfwerkzaamheid propagerende bewegingen dan voor de zelfwerkzaamheid der arbeiders. Hoe is het anders te verklaren, dat hij de zelfwerkzaamheid van de arbeiders volkomen over het hoofd ziet? Het is toch een niet te ontkennen feit, dat de zelfwerkzaamheid der arbeiders nog nooit zo groot is geweest als na de tweede wereldoorlog. Wat voor die oorlog tot de uitzonderingen behoorde werd daarna regel. "Ik ken natuurlijk ook op een prikje de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersbeweging", zegt Sijes tegen de inter-

viewer. We geloven het graag, maar dan wel met de bemerking, dat hij blijkbaar van de "beweging der arbeiders" geen kaas heeft gegeten.

Voorts vragen wij ons af wat hij toch wel bedoelt met "maatschappij-ontwrichtende, uitzichtloze stakingen", waarvan thans geen sprake zou zijn. Zeker, de spoorwegstaking van 1903 was maatschappij-ontwrichtend. Geen mens zou dat durven ontkennen. Zeker waren er voor de tweede wereldoorlog ook vele uitzichtloze stakingen, stakingen door de vakbonden (veelal onder druk van de leden) geproclameerd, maar die volkomen uitzichtloos waren omdat de bonden meer het belang van hun organisatie op het oog hadden dan het belang van de arbeiders. En het is aan geen twijfel onderhevig, dat dergelijke uitzichtloze stakingen vrijwel tot het tijdperk van voor de oorlog behoren. Doch de maatschappij-ontwrichtende stakingen zijn veel meer van deze tijd. Of was soms de staking van het gemeentepersoneel van Amsterdam in 1955 niet maatschappij-ontwrichtend? Mr. Ensing, de advocaat van de gemeente Amsterdam noemde die staking zeer terecht "in wezen 't begin van de revolutie". En de staking van de buschauffeurs van het streekvervoer in januari 1961? Zozeer ontwrichtend was deze staking blijkbaar, dat de regering-De Quay bereid was om over de hoofden van de vakbonden heen met de wilde stakers te onderhandelen. Die staking was niet alleen "maatschappij-ontwrichtend", maar ook minder "uitzichtloos" dan de zojuist genoemde spoorwegstaking van 1903. Nu geen worgwet, doch een tegemoet komen aan de eisen der stakers. En mogen we Ben Sijes er ook nog even aan herinneren, dat de arbeiders van na de tweede wereldoorlog in de herfst van 1963 een reeds vaststaand loonbeleid door middel van wilde acties wisten te doorbreken en een zogenaamde "loonexplosie" veroorzaakten? Inderdaad, uitzichtloos kan men deze acties niet noemen. Maar hoe konden de arbeiders deze "loonexplosie" veroorzaken, wanneer hun acties niet "maatschappij-ontwrichtend" waren? Of meent Ben Sijes soms, dat het geweten van de overheid, de ondernemers en de vakbonden plotseling ging spreken?

Het lijkt er echt wel op, dat Ben Sijes daar op het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie zodanig in beslag is genomen door het verleden, dat hij de heden-daagse werkelijkheid volkomen uit het oog verloren heeft. Wat aan iedereen bekend is, namelijk dat de organisaties geen acties meer voeren, ja zich keren tegen elke eigen actie der arbeiders, dat is aan hem voorbij gegaan. Om zijn kijk op 't gebeuren van na de tweede wereldoorlog wat te vergroten, zullen we hier een statistiekje opnemen, dat we aantreffen in P.S. van "Het Parool" van 17 september 1966. Het is zeer onvolledig omdat het van een tijdsbestek van twintig jaren er maar zes zijn opgenomen. Zo ontbreekt bijvoorbeeld het jaar 1955, 't jaar van de staking van het Amsterdamse gemeentepersoneel. Ook het jaar 1963, toen de arbeiders met hun wilde acties de "loonexplosie" veroorzaakten komt er niet in voor. Desondanks geeft 't toch een aantal cijfers, die de uitlatingen van Ben Sijes volkomen logenstraffen. Hier dus het statistiekje:

S T A K I N G E N I N N E D E R L A N D

jaar	aantal conflicten	gemiddeld aantal stakers	verloren werkdagen
1946	270	72.100	681.600
1949	116	14.300	289.400
1956	80	37.100	212.800
1960	121	75.400	467.400
1964	53	8.494	43.862
1965	60	23.213	54.607

Wat direct opvalt is, dat het jaar 1964 het geringste aantal stakingen kende, het geringste aantal stakers en het geringste aantal verloren werkdagen. Dit is niet zo verwonderlijk wanneer men bedenkt, dat in de herfst van 't jaar daarvoor de Nederlandse arbeiders dusdanig in beweging waren, dat als gevolg daarvan in januari 1964 een loonsverhoging van 10 tot 13 procent werd doorgevoerd. Voor de rest ziet men, dat het aantal stakingen nogal respectabel is. Dit in tegenstelling tot de uitlatingen van Ben Sijes, die getuigen van een volledige miskenning van de werkelijkheid. En dan gaan we nog niet in op de Oost-Duitse gebeurtenissen van juni 1953, de Hongaarse opstand van oktober/november 1956 en de mei/juni-acties in 1968 in Frankrijk, toen tien miljoen arbeiders staakten en meestal de bedrijven nog bezet hadden ook.

Hoe nu te verklaren, dat een voormalig radencommunist blijk geeft van zo weinig werkelijkheidszin? Was hij, ondanks zijn grote belangstelling voor Marx en Engels, waarvan hij ook nog in het interview getuigt, toch niet de wetenschappelijke socialist waarvoor hij zich voor de oorlog uitgaf? Was hij tóch een idealist, die nu zijn desillusie afwentelt op de arbeiders, zoals zovele teleurgestelde idealisten doen? Of is het zo, dat hij door zijn positie van adjunct-directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie andere opvattingen heeft gekregen, dat ook voor hem geldt, dat het maatschappelijk zijn het bewustzijn bepaalt? We weten het niet. Maar wat we wél weten is, dat Ben Sijes een gewaardeerd lid van de burgerlijke maatschappij is geworden, een waardering die zijn bekroning vond in een eredoctoraat. Dat hij het prettig vindt een eredoctoraat te hebben gekregen, zoals hij in 't interview zegt, wijst er volgens ons op, dat hij zichzelf ook een gewaardeerd lid van de bestaande maatschappelijke orde voelt. Doch er is meer dat daar op wijst. Het is bekend, dat Ben Sijes getuige-deskundige is geweest in verschillende processen in Duitsland tegen oorlogsmisdadigers. Vooral het proces tegen Rajakowitsch heeft veel aandacht van de pers gekregen. In "Het Parool" van 31 oktober j.l. zijn enige fragmenten gepubliceerd uit een rede, die Sijes heeft uitgesproken ter gelegenheid van de vijfentwintigjarige herdenking van de bevrijding van Bergen op Zoom. In die rede protesteerde hij tegen een eventuele vrijlating van de drie oorlogsmisdadigers, die nog in de Bredase gevangenis zitten. Ook hebben wij hem dergelijke uitlatingen over de oorlogsmisdadigers wel voor de radio horen doen en in meerdere perspublicaties is zijn standpunt daarover naar voren gebracht. Wij denken over de vrijlating van de oorlogsmisdadigers anders dan hij, zoals uit een artikel in het vorige nummer van "Daad en Gedachte" duidelijk blijkt, maar natuurlijk heeft Ben Sijes volkomen het recht daar anders over te denken dan wij. Maar het is wel een merkwaardigheid, dat ons nog nimmer een afkeurend woord van deze voormalige radencommunist onder de ogen is gekomen over de oorlogsmisdaden van de geallieerden. Herinneren wij slechts aan de terreurbombardementen op de Duitse steden, bombardementen, die vrijwel niets hebben bijgedragen tot de overwinning der geallieerden, doch die ontelbare vrouwen, kinderen en grijsaards het leven hebben gekost.

Zeker, in verband met zijn werkzaamheden wordt Sijes dagelijks geconfronteerd met de moord op zes miljoen joden en vooral met de moord op de Nederlandse joden. Maar nog nooit hebben wij hem gehoord over het feit, dat de geallieerden vrijwel niets hebben gedaan om zoveel mogelijk joden te redden. En dat feit kan hem toch werkelijk niet onbekend zijn, want het "Verhaal van Joel Brand" en het boek van Arthur D. Morse "Terwijl de zes miljoen stierven" hebben ruime aandacht gekregen. Ook hebben wij van hem geen protest gehoord tegen de oorlogsmisdaden door de Amerikanen in Vietnam bedreven, terwijl een opmerking zijnerzijds - die zich zo in oorlogsmisdaden heeft verdiept - over het optreden der Nederlandse militairen in Indonesië toch niet zo verwonderlijk zou zijn geweest.

Niets van dat alles echter. Een voormalig radencommunist werd een gewaardeerd lid van de burgerlijke maatschappij, die gelukkig is met zijn eredoctoraat. Het zij zo. De arbeiders zullen zich er niet druk over maken. Zij zullen - ondanks

het feit dat Sijes het niet meer vermag te zien - voortgaan met hun eigen acties. Het is maar goed, dat de arbeidersstrijd niet afhankelijk is van de opvattingen van Ben Sijes of van wie dan ook.

=====

E E N D E M A G O O G A A N H E T W O O R D

Onder bovenstaande titel is een ingezonden stukje van één onzer medewerkers opgenomen in "Het Parool" van dinsdag 25 november j.l. Alleen heeft men de derde alinea plus de eerste zin van de vierde en de laatste alinea weggelaten. Wij vinden echter, dat we onze lezers van het hele stukje kennis moeten laten nemen en dus volgt het hieronder.

De redactie.

IN "HET PAROOL" van woensdag 12 november j.l. is een stukje opgenomen over de "sociale onrust in Italië" van de heer J.R. Evenhuis. In dat stukje verwijt hij de Italiaanse minister van Arbeid, dat hij demagogie bedrijft inplaats van iets constructiefs te doen aan het bijleggen van arbeidsgeschillen.

Nu weet ik niet in hoeverre dat waar is, maar wél weet ik, dat de heer Evenhuis zélf een uitstekende demagoog is. Allerlei beweringen over de politieke partijen, de vakbonden en de arbeiders worden door hem gedaan zonder één van die beweringen ook maar met een enkel bewijs te staven. En is dat niet het kenmerk van de ware demagoog?

Nu zou men over het demagogisch geleuter van de heer Evenhuis de schouders kunnen ophalen, ware het niet, dat hij dusdanige insinuerende opmerkingen maakt aan het adres van de Italiaanse anarcho-syndicalisten, dat het doet denken aan de propaganda van "Het Derde Rijk" of aan de propaganda van Walter Ulbricht.

Geleuter is het geschrijf van de heer Evenhuis omdat hij de merken volkomen door elkaar haalt. Zo beweert hij eerst dat een groot deel van 't Italiaanse volk in de oppositie is. Dat dit de mensen zijn, die "weg met de regering" roepen, de mensen die helemaal geen regering willen, zelfs geen betere. Van die omstandigheden zegt hij dan dat het "er op uit zou kunnen draaien dat er weer een sterke man komt en die wordt dan eventueel door anarcho-syndicalisten het hardste gesteund. Mussolini was zelf zo'n 'bekeerde' anarcho-syndicalist." Even later beweert hij rustig, dat het syndicalisme nog niet openlijk anti-parlementair, maar wel a-parlementair is en dat de vakbondsleiders zich demonstratief uit het parlement terugtrekken en tevens hun banden met de politieke partijen opgeven. En 't slot van zijn betoog luidt dan aldus:

"Er zal overigens niet voor de tweede keer fascisme opkomen in Italië, maar als het soms zo lijkt, dan dragen daar in het bijzonder de syndicalisten, waaraan Italië nu weer zo rijk is, toe bij."

Een ieder, die ook maar enigszins op de hoogte is, weet, dat de anarcho-syndicalisten altijd anti-parlementair zijn geweest en zich nimmer in een politieke partij hebben georganiseerd. Geleuter is het daarom te beweren, dat het syndicalisme nog niet openlijk anti-parlementair is. Het syndicalisme is dat namelijk wél en is dat ook altijd geweest.

Met zijn opmerking over Mussolini en de anarcho-syndicalisten suggereert de heer Evenhuis, dat de syndicalisten voor een sterke man zijn en - hoewel hij het niet met zoveel woorden zegt - ook Mussolini het hardst hebben gesteund. In de eerste plaats was Mussolini geen 'bekeerde' anarcho-syndicalist, maar een 'be-

keerde' sociaal-democraat. We gaan nu maar van de veronderstelling uit, dat het verschil tussen anarcho-syndicalisten en sociaal-democraten aan de heer Evenhuis bekend is. In de tweede plaats moet de heer Evenhuis mij maar eens met feiten aantonen waar en wanneer anarcho-syndicalisten een sterke man hebben gesteund. Mij zijn dergelijke feiten niet bekend. Wél is mij bekend, dat in de Russische revolutie de anarchisten en syndicalisten tot de felste tegenstanders van de bolsjewiki behoorden, feit, dat ook de heer Evenhuis bekend zou kunnen zijn, wanneer hij ook maar iets afwist van bijvoorbeeld de Machno-beweging in de Oekraïne in de jaren 1918-1921. Eveneens is een ieder, die ook maar iets afweet van de Spaanse burgeroorlog bekend, dat de anarcho-syndicalistische arbeiders daar tot de felste bestrijders van Franco behoorden.

Duidelijk wil ik stellen, dat ik niet de idealistische opvattingen der anarchisten en anarcho-syndicalisten deel. Desondanks voel ik mij geroepen de anarcho-syndicalisten tegen de demagogische en insinuerende opmerkingen van de heer Evenhuis in bescherming te nemen.

Het slot van zijn betoog is een variant op het zo dikwijls verkondigde standpunt, dat het verzet van links het verzet van rechts oproept. Dat dit veelal het geval is kan natuurlijk niet worden ontkend. Moet links daarom het verzet opgeven? Hebben de Nederlanders, die tijdens de bezetting door de nazi's verzetsdaden pleegden, verkeerd gehandeld? We weten toch, dat die verzetsdaden de reactie der bezetters opriep. Hoevele gijzelaars zijn niet door de bezetters gefusilleerd als repressaille voor gepleegde verzetsdaden. Is niet vrijwel de gehele mannelijke bevolking van Putten ter dood gebracht vanwege de aanslag op Rauter? Had men die aanslag, en zovele aanslagen en overvallen, vanwege de reactie der bezetters, toch niet moeten plegen? Konzekwent zijn is moeilijker dan men denkt.

=====
=====

WAAR VONDELING OVER ZWEEG

VRIJDAGMIDDAG 24 oktober j.l. protesteerden 2500 Friese scholieren met een betoging te Leeuwarden tegen de moord op Braziliaanse Indianen.

Na de betoging werden de scholieren op de veemarkt toegesproken door de voorzitter van de Partij van de Arbeid, dr. Anne Vondeling, die zei dat de Indianen vermoord werden om land, mineralen en diamanten te verwerven.

Volgens het verslagje in "Het Vrije Volk" van 25 okt. drong Vondeling er bij de scholieren op aan "niet stil te blijven staan bij de strijd voor de Indianen, maar ook te denken aan de Joden in Polen, de Chinezen in Indonesië en de nomaden in Pakistan en India.

Hij vroeg de scholieren natuurlijk

niet zich ook eens te verdiepen in de geschiedenis van de twee politionele acties, die door Nederland kort na de tweede wereldoorlog in Indonesië zijn gevoerd en waarvoor de partij, waarvan Vondeling thans voorzitter is, mede de verantwoordelijkheid droeg. Evenmin vertelde hij hen waarvoor die politionele acties werden gevoerd. Of werd die poging tot moord op de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd soms uit humanitaire overwegingen bedreven? Hij repte daar natuurlijk niet van.

Wij vinden het echter jammer, dat geen van de 2500 scholieren kritisch genoeg was om Vondeling daarover aan de tand te voelen. De brutaliteit van de voorzitter van een partij, die mede verantwoordelijkheid draagt voor de moord op ontelbare Indonesiërs, had het wel verdiend om openlijk aan de kaak te worden gesteld.

=====
=====

WAAROM DOMELA NIEUWENHUIS "APOSTEL" WAS

HET HEEFT naar onze mening niet zo heel veel zin om, gelijk de bejaarde Albert de Jong in "Vrij Nederland" gedaan heeft, vijftig jaar na de dood van Ferdinand Domela Nieuwenhuis in november 1918, nog eens de voornaamste bijzonderheden uit diens leven de revue te laten passeren en de omtrent hem nog altoos in omloop zijnde legenden te ontmaskeren, z o n d e r tegelijkertijd een poging te ondernemen om zijn positie te bepalen in dat wat men de Nederlandse arbeidersbeweging pleegt te noemen, zijn positie, zo zouden wij het liever willen noemen, in de maatschappelijke ontwikkeling in dit land.

Wij zeggen natuurlijk niet, dat de data en de bijzonderheden uit zijn leven er niet op aan komen. Wat wij wél zeggen is dit, dat zij voor de thans levende generaties van arbeiders, die hem in grote meerderheid slechts van overlevering kennen, als uit een nevelige verte komen en dat zij pas scherpte krijgen, wanneer zij geplaatst worden tegen een zodanige achtergrond, dat zij daarmee opeens duidelijk contrasteren.

Met die achtergrond bedoelen wij niet - er is reden om dat in alle duidelijkheid voorop te stellen - de wel uitermate miserabele toestand van het toenmalige Nederlandse proletariaat. Wie daarop de nadruk legt om vervolgens te concluderen dat de verhoudingen de geesten als het ware rijp maakten voor Messiaanse verwachtingen, waardoor het maar al te begrijpelijk is, dat een man als Domela als "de verlosser" werd begroet ("Us Verlosser", zei de Friese plattelandsbevolking), die is naar onze mening totaal op het verkeerde spoor.

Diepe proletarische ellende namelijk, is er niet slechts in het Nederlandse verleden geweest, maar ook in dat van andere landen. Dáár echter heeft zij er volstrekt niet toe geleid, dat een figuur als Domela Nieuwenhuis opstond. Hij is een volstrekt uniek Nederlands verschijnsel, dat men niet uit de misère als zodanig verklaren kan, doch slechts uit het bijzondere karakter van die welke hier te lande heerste. Wie 'n boek als "Kapitaal en arbeid" van Henriëtte Roland Holst-v.d. Schalk náást een boek als "De toestand der arbeidende klasse in Engeland" van Friedrich Engels legt, die komt tot de slotsom, dat de armoede hier niet groter was dan de armoede daar en omgekeerd. Maar hij bemerkt tevens, dat de armoede in Nederland van een andere karakter was dan de Engelse. "Het Nederland der vorige eeuw", zo heeft wijlen Sam de Wolff eens gezegd, juist in een verhandeling, die óók over Domela Nieuwenhuis ging, "leed niet zozeer door het kapitalisme, dan wel door het gebrek daaraan." Met De Wolff's kijk op Domela Nieuwenhuis kunnen wij ons lang niet in alle opzichten verenigen. Maar met deze uitspraak was hij op de goede weg.

Uit het bovenstaande volgt eigenlijk al terstond, dat het strikt genomen onjuist is om, zoals wij gemakshalve zopas gedaan hebben in het voetspoor van bepaalde auteurs, die over Nieuwenhuis geschreven hebben, van proletarische ellende in het laat-19e-eeuwse Nederland te spreken. Wat de Nederlandse ellende van die dagen kenmerkt - en de zojuist geciteerde uitspraak van De Wolff vormt de sleutel tot nader begrip - is het feit, dat zij welbeschouwd niet-proletarisch was. Wie Nieuwenhuis als verschijnsel wil begrijpen moet niet van de ellende uitgaan, doch van het karakter dier ellende. En dat karakter is vóór-kapitalistisch op een zeer bijzondere wijze, zoals die zich alleen in Nederland heeft voorgedaan. Nieuwenhuis is daarvan geenszins het enige product. Dat een schrijver als Eduard Douwes Dekker, beter bekend onder zijn pseudoniem van Multatuli, in de Nederlandse letteren en in het Nederlandse leven een even uniek verschijnsel is als Domela het op ander terrein geweest is, is een gevolg van dezelfde omstandigheden en het is niet voor niets, dat de wat oudere Multatuli op de wat jongere Domela een moeilijk te onderschatten invloed heeft uitgeoefend.

Uit de voor-kapitalistische, zéér, zéér kleinburgerlijke verhoudingen in Ne-

derland valt ongetwijfeld datgene te verklaren, wat algemeen als "het anarchisme" van Domela wordt aangeduid. Maar men moet met die verklaring oppassen. Niet voor niets en zeer terecht heeft Albert de Jong er in zijn stuk in "Vrij Nederland" op gewezen - ook al weet hij daarmee dan weinig aan te vangen - dat het "anarchisme" van Domela verschilt van dat in andere landen. Men mag het niet over een kam scheren. Dat andere anarchisme, waarvan het anarchisme van Domela sterk verschilt, mist in sterke mate de hyper-individuele trekken die juist het zijne kenmerken. In latijnse landen als Spanje en Italië is het krachtig. Dat is weliswaar inderdaad zo, omdat ook daar, langer bijvoorbeeld dan in Engeland, Duitsland of andere Europese landen (Oost-Europa buiten beschouwing gelaten) voorkapitalistische verhoudingen hebben bestaan, maar die voorkapitalistische verhoudingen verschillen toch wel bijzonder sterk van die in Nederland.

Na het voorafgaande zal het de lezer al wel enigszins duidelijk zijn, dat wij ons al dadelijk niet verenigen kunnen met de titel van de meergenoemde beschouwing van Albert de Jong. "Ferdinand Domela Nieuwenhuis grondlegger van 't socialisme in Nederland", heet zij. Wij achten een dergelijke karakteristiek om vele redenen onjuist. Zélf s wanneer men van opvatting zou zijn, dat de Sociaal Democratische Bond, waartoe Domela toetreedt, "socialistisch" is geweest, dan nóg blijft het feit bestaan, dat die bond voor dat hij als lid toetrad er al was en dat het niet zó is, dat hij zijn stempel op die bond gedrukt heeft, maar in hoge mate zó, dat hij omgekeerd door die bond tot datgene gevormd werd, wat hij geworden is. Afgezien daarvan echter houden wij het voor volkomen verkeerd om de Sociaal Democratische Bond als "socialistisch" te karakteriseren. Dat die bond zichzelf voor zodanig hield, dat Nieuwenhuis het deed en dat hij ook zichzelf als "socialist" beschouwde, is onbetwistbaar. Maar sinds wanneer is het verstandig om mensen of bewegingen voor datgene te houden waarvoor ze zichzelf houden?

Jan en Annie Romein hebben in hun boek "Erflaters van onze beschaving" Domela Nieuwenhuis ánders getypeerd dan Albert de Jong. Niet de grondlegger van het Nederlandse "socialisme" is hij geweest, maar, wat zij hem noemen: "de apostel der arbeiders". Met die typering zijn wij het wél eens, mits men er maar onmiddellijk aan toevoegt, dat hij de "apostel" is geweest van arbeiders, die nog géén moderne proletariërs waren, de apostel, nog nauwkeuriger gezegd, van een "werkvolk", dat juist nog géén arbeidersklasse in de moderne betekenis van het woord vormde. En hij was hun apostel, juist omdat "arbeiders" onder die verhoudingen een apostel nodig hebben. De Britse arbeiders, uit het kapitalistische begintijdperk, waren proletariërs. Onder hen komt géén "Domela" op, doch de Chartistenbeweging. 1)

De "apostel der (kleinburgerlijke, nog niet proletarische) Nederlandse arbeiders" heeft niet zijn stempel op de z.g. Oude Beweging gedrukt. De rol die hij vervuld heeft, de plaats die hij in de typisch Nederlandse verhoudingen vervuld heeft, was al vakant eer ze door hem bezet werd. Het enige wat zijn voorafgaande levensloop en zijn karakter dan ook slechts duidelijk kunnen maken, is, waarom hij juist in aanmerking kwam voor 't vervullen van de door de maatschappelijke omstandigheden geschapen vakature.

Deze "apostel der arbeiders" was de exponent van een beweging, wier trekken volkomen in overeenstemming met de Nederlandse verhoudingen, op en top kleinburgerlijk waren. Dat feit doet aan de volstrekt eerlijke, bewonderenswaardig eerlijke gezindheid van Nieuwenhuis natuurlijk geen sikkepit af. Aan de oprechtheid van zijn bedoelingen behoeft zomin te worden getwijfeld als aan het beperkt kleinburgerlijk karakter van zijn strijd. Maar die eerlijkheid is niet een gevolg van zijn opvattingen, nee zij is er zelfs mee in strijd. Nieuwenhuis is niet dank zij zijn denkbeelden altijd aan de zijde der verdrukten gebleven, hij is het ondanks zijn denkbeelden. Hij is altijd de "apostel der arbeiders" gebleven, ook in een volgende tijd, toen ook in het achterlijke Nederland de verhoudingen al lang niet meer kleinburgerlijk waren en zij aan een "apostel" geen enkele behoefte meer hadden. De kleinburgerlijke beweging, die Nieuwenhuis representeerde, verloor toen logi-

scherwijze voortdurend aan betekenis en kracht. Dat "apostelschap" van Domela, waaraan hij onder de achterlijke verhoudingen van weleer zijn kracht ontleende, is in later tijd de bron van zijn zwakte, zwakte, die natuurlijk niets afdoet aan het respekt, dat hij altijd is blijven inboezemen.

Maar tot goed begrip, zowel van Nieuwenhuis zijn beweging, als van de even kleinburgerlijke SDAP, die er de reactie op vormt, maar die op andere wijze, aan de andere pool der kleinburgerlijkheid en van het keuterkapitalisme, zoals Saks het gezegd heeft, de toenmalige verhoudingen tot uitdrukking bracht, is het van de grootste betekenis, dat men de werkelijke situatie zoals die was geen moment verdoezelt.

- 1) De Chartistenbeweging, ofschoon hemelsbreed van die van Domela verschillend, staat eveneens volkomen op zichzelf en is nergens anders mee te vergelijken. Hoewel de eerste beweging van een onder kapitalistische verhoudingen levende arbeidersklasse, staat zij even ver van de na haar komende sociaal-democratie als zij van Domela staat. Ook zij is 'n uniek verschijnsel. We komen daar t.z.t. nog wel eens op terug.

=====

B I J H E T L A A T S T E N U M M E R

V A N D E V I J F D E J A A R G A N G

REEDS vijf jaren is het geleden, dat wij letterlijk beroofd werden van de mogelijkheid om onze inzichten te verkondigen. Er zat toen voor ons niets anders op dan van de grond af aan opnieuw te beginnen. Machines hadden wij niet; geld evenmin. En toch konden en wilden wij ons niet op dood spoor laten zetten. Met geleend geld werden er dus de nodige machines aangeschaft. Dat dit niet zo eenvoudig was zal men begrijpen, wanneer men weet, dat wij voor de aanschaf van de machines, papier en iknt enige duizenden guldens nodig hadden. We hebben het er op gewaagd en achteraf is gebleken, dat we niet tevergeefs gewaagd hebben.

Vijf jaren achtereen hebben onze lezers trouw elke maand hun "Daad en Gedachte" ontvangen. Hoewel 't wel eens moeilijk was, zijn we er toch steeds weer in geslaagd om het blad elke maand weer op tijd klaar te krijgen. Moeilijk was het wel eens, omdat het aantal medewerkers nu eenmaal gering is en alles in de vrije tijd moet worden gedaan. Moeilijk was het ook wel eens om van sommige lezers een financiële bijdrage los te krijgen. Over het algemeen hebben we echter over de financiële bijdragen van onze lezers niet te klagen. We zijn in die vijf jaar in staat geweest onze schulden af te lossen. Het apparaatuur voor de vervaardiging van ons blad hebben we zelfs nog kunnen verbeteren en hopen we in de toekomst nog meer te kunnen verbeteren. Dat kan echter alleen, wanneer alle lezers zich van hun verantwoordelijkheid bewust zijn. Wanneer ze zich er van bewust zijn, dat ze verplicht zijn op zijn minst financieel er aan mede te werken, dat "Daad en Gedachte" kan blijven bestaan en kan worden verbeterd.

Wij zijn geen organisatie, die er naar streeft volgelingen te krijgen. We hebben alleen maar behoefte aan lezers, die met ons zich willen verdiepen de de vele maatschappelijke problemen, in de problemen van de zelfstandige arbeidersstrijd vooral. Maar van die lezers verwachten we dan ook, dat ze zich niet aan hun financiële verplichtingen zullen onttrekken, dat ze uit zichzelf hun bijdrage storten, zonder dat ze elke keer moeten worden gemaand. Mogen we op u rekenen? We zouden het namelijk jammer vinden iemand van onze lezerslijst af te moeten voeren.

=====

H E T D R A M A V A N E R N S T T O L L E R

E N H E T D R A M A V A N D E

S O C I A L I S T I S C H E J E U G D

"Een vriend stierf in de nacht
Alleen.
De tralies hielden dodenwacht."

ERNST TOLLER. 1923.

HET DRAMA van Ernst Toller, dat in Duitsland begint in het jaar 1919 en dat precies twintig jaren later eindigt met een zelfmoord in een New Yorkse hotelkamer, speelt zich af op het toneel van de geschiedenis; het drama van de S.J., de zich noemende Socialistische Jeugd, althans het drama waarover we het hier willen hebben, speelt zich af in de Amsterdamse Stadsschouwburg, op een moment, dat daar op het toneel een voorstelling wordt gegeven, waarmee beoogd wordt het tragische leven van Toller toneelmatig uit te beelden. In wezen is het hetzelfde drama. Dat wat het leven van Toller tot een tragisch leven heeft gemaakt, te weten de volstrekte eenzaamheid, die een gevolg was van een betreurenswaardig misverstand omtrent het werkelijk karakter der kapitalistische ontwikkeling en het werkelijk karakter van massa-bewegingen, dat ligt óók ten grondslag aan 't optreden van de S.J. tijdens de opvoering van het toneelstuk van Tankred Drost. Het is bepaald niet toevallig, dat de S.J. zich tot Ernst Toller aangetrokken voelt en zich geëmotioneerd betrokken voelt bij dingen, die zó nauw zijn leven raken als Drost's voor de planken geschreven werk. Alleen: de verwantschap tussen de S.J. en Toller moet niet dáár gezocht worden waar zij volgens de S.J. te vinden is. Zij, die verwantschap, bestaat niet daarin, dat zowel Toller als de S.J., ieder op hun eigen tijd, voor de r a d e n r e p u b l i e k in het krijt treden. De duidelijke overeenkomst tussen Toller en de S.J. is deze, dat geen van beide ook maar het flauwste benul ervan heeft, wat of een radenrepubliek eigenlijk wel is.

Toller schreef in de maanden, dat hij in Beieren in de gevangenis Niederschönenfeld was opgesloten de bovenstaande versregels. Men kan er achteraf een dichterlijk-profetisch karakter aan toekennen. Zij hebben precies betrekking op de omstandigheden en diepere gronden van 's dichters vrijwillige dood. Men kan inderdaad beweren, dat er in de nacht dat hij stierf iemand heenging, die een vriend van de arbeiders wilde zijn en dat hij alleen stierf, omdat hij van de arbeiders en de arbeidersstrijd totaal niets had verstaan. "De tralies hielden dodenwacht": inderdaad, wat de dode Toller, zo goed als de levende Toller, vóór zich had, dat waren de stevige tralies, die hem scheidden van 't werkelijke maatschappelijke leven. Diezelfde tralies omgeven óók de S.J. Alsof zij daar nog niet genoeg aan had heeft zij in de Amsterdamse Schouwburg een rookgordijn gelegd. Het léék alsof zij daarmee het gebeuren op het toneel aan de waarneming van het publiek onttrok om zijn aandacht op de realiteit te richten. In werkelijkheid had dat rookgordijn alleen maar de functie die werkelijkheid voor de S.J. nóg mistiger te maken dan zij tevoren reeds was.

De S.J. is van mening, dat het stuk van Drost blijk geeft van een onjuiste instelling ten opzichte van de Münchener Radenrepubliek van het jaar 1919, waarbij Toller betrokken was als voorzitter van de centrale arbeidersraad. Of die mening juist is weten wij niet, want wij hebben het stuk van Drost niet gezien. Maar voor datgene, waarom het ons hier te doen is doet dat totaal niet ter zake. Niet om de inhoud van het toneelstuk gaat het, maar om het feit, dat de S.J. van mening is, dat de Beierse Radenrepubliek in ieder geval verdedigd moet worden als

men de raden ernstig wil nemen. Naar onze mening namelijk moet zij dat volstrekt n i e t. Integendeel: werkelijk begrip van datgene wat arbeidersraden zijn gaat hand in hand met een felle kritiek op de Beierse gebeurtenissen van het jaar 1919.

De zogenaamde Beierse "Radenrepubliek" staat bekend als de radenrepubliek van Toller, van Erich Mühsam, van Silvio Gsell, van Eugen Léviné, van Gustav Landauer; van de Noord-Duitse radenbeweging, die aan de waterkant begon bij de Duitse Kriegsmarine en de grote scheepswerven aan de mondingen van Elbe en Wezer en vandaar als een stoomwals door de Duitse industriegebieden rolde zijn praktisch geen namen bekerd of het moesten dan de namen van die twee Duitse, ergens op een vliegveld gefusilleerde proletariërs zijn, die Theodor Plivier in een van zijn reportage-achtige romans aan de vergetelheid ontrukkt heeft: Raumschuh en Reichpietz. Dat feit alleen reeds accentueert het verschil tussen de beweging der arbeiders van onder op en die van boven af, door een handjevol niet onsympathieke en goedwillende idealisten geproklameerde Radenrepubliek van München. Dat Toller en consorten een dergelijke "gemaakte" radenrepubliek voor een échte radenrepubliek hielden is tragisch, maar die Radenrepubliek van München zelf is een komedie en wie haar niet als zodanig ziet is in feite een potentieel gevaar voor de werkelijke radenbeweging, die niets anders is dan de dagelijkse klasseworsteling van de arbeiders, niet voor idealen, niet voor de radengedachte, maar uit hun proletarische positie in de burgerlijke maatschappij - en tegenover de burgerlijke maatschappij - voortspruitend. Het klinkt paradoxaal, maar het is volkomen waar: niets is meer in strijd met de radenbeweging, dan juist propaganda voor de radengedachte. Want daaraan ligt de opvatting ten grondslag, dat het ideeën zijn, die de samenleving omwentelen, inplaats van de dagelijkse strijd van het proletariaat. Daaraan is ook de opvatting verbonden, dat een "voorhoede" van ideeëndragers in de strijd van de arbeiders vooraan moet gaan. Maar juist een dergelijke voorhoedegedachte is een van de grote gevaren die de zelfstandige strijd van de arbeiders bedreigen.

Voorhoedes zoals die waarvan wij hier spreken staan ver van de strijd van de arbeiders, zoals Toller vér stond van die strijd. Nóg is de S.J. niet overleden. Maar als ze eens gestorven zal zijn, dan zal men aan haar graf kunnen zeggen, dat ze bezweken is aan dezelfde kwaal, die Toller de dood heeft ingedreven. De volslagen eenzaamheid temidden van de wérkelijke strijd van onze dagen: die van de arbeiders zélf.

=====